

УДК 368.025.6

Тарельник Н.В.

*ст. викладач кафедри фінансів, Сумський національний аграрний університет
м. Суми*

Tarelnyk N. V.

*Senior Lecturer of Finance Department, Sumy National Agrarian University,
Sumy*

*Науковий керівник: д.е.н., професор кафедри фінансів Борисова В.А., Сумський
національний аграрний університет*

м. Суми

*Supervisor: PhD, Professor of Finance Department Borisova V.A., Sumy National Agrarian
University,*

Sumy

Зарубіжний досвід страхування ризиків в аграрній сфері

Foreign experience of insurance risks in agriculture

Анотація.

У статті представлено результати дослідження зарубіжного досвіду страхування ризиків в аграрній сфері

Summary.

This article contains the results of a study of foreign experience of insurance risks in agriculture

Ключові слова: страхування, агрострахування, ризик, сільгоспвиробник, страхова компанія, державна підтримка страхування.

Keywords: insurance, agricultural insurance, risk, farmers insurance company, state support for insurance

Вступ

Сільське господарство є одним з пріоритетних напрямів розвитку економіки багатьох країн. Агровиробництво – одне з найбільш ризикованих секторів економіки і питання управління даними ризиками є найбільш важливим, при ухваленні рішення про виділенні багатомільйонного фінансування. Останні роки фінансові структури Східно-Європейського регіону направляють все більше коштів на фінансування агропромислового виробництва. Інвестиційний інтерес до сільського господарства ринку країн ближнього зарубіжжя підвищується з кожним роком.

В Україні та Росії кредитування сільгоспвиробників і фінансування великих підприємств і холдингів тісно пов'язане з агрострахуванням. Страхування сільгоспвиробників є обов'язковою умовою для отримання грошових коштів в більшості країн. Однак основною проблемою в цьому виді страхування є відсутність у більшості банків реальних комплексних програм управління ризиками у сфері агрофінансування [1, с 39].

З 2011 року в Росії, Україні та Казахстані почала активно впроваджуватися державна підтримка сільгоспвиробників. Досвід цих країн різний і не завжди найуспішніший. В Україні відповідно до недавно прийнятого Закону «Про особливості страхування сільськогосподарської продукції з державною підтримкою» кожна страхова компанія, яка хоче займатися агрострахуванням, повинна отримати відповідну ліцензію. Проблема полягає в тому, що не всі страхові компанії демонструють активність в цьому

напрямі. Нині лише 7 страхових компаній мають ліцензію на проведення страхування сільгосппродукції. І тільки чотири з них увійшли до складу Агрострахового пулу. Відповідно, тільки вони можуть займатися страхуванням сільськогосподарської продукції з державною підтримкою. Кількість договорів, які сільгоспвиробники уклали із страховиками зменшилася: у 2011 році їх було 2710, а у 2012 – 1936. Причиною цьому стало те, що якість страхування покращилась, відповідно воно подорожчало [2, с. 40].

Аналіз останніх досліджень

Проблеми агострашування та досвіду страхування в зарубіжних країнах багато праць присвятили вітчизняні й зарубіжні вчені-економісти: М. Александрова, І. Балабанов, В. Базилевич, В. Бігдаш, В. Борисова, Є. Бридун, О. Васюренко, Н. Внукова, К. Воблий, В. Галасюк, А. Гінзбург, Л. Горбач, С. Гоцуляк, І. Гринюк, О. Гудзь, М. Дем'яненко, А. Залетов, Т. Калашнікова, М. Клапків, С. Навроцький, О. Непочатенко, С. Осадець та ін.

Постановка проблеми.

Метою статті є дослідження зарубіжного досвіду страхування ризиків в аграрній сфері з метою удосконалення існуючої системи агострашування.

Виклад основного матеріалу

Система страхування ризиків в аграрній сфері в розвинених країнах, де держава відіграє провідну роль у підтримці сільськогосподарських товаровиробників, є налагодженим і добре функціонуючим механізмом. Державна підтримка є більш ефективним напрямом стабілізації доходів сільськогосподарських виробників, ніж фінансова допомога, що надається їм в окремі несприятливі роки у вигляді додаткових кредитів, субсидій, заліків і списань боргу, відстрочок по платежах і прямих грошових компенсацій.

Процес глобалізації економіки виводить на принципово новий рівень і проблематику ризиків (у всьому їх різноманітті). Страхові компанії здійснюють свою діяльність у середовищі підвищеного ризику, тому що компенсують не тільки власні збитки як підприємницькі структури, але і збитки інших суб'єктів господарювання. Тому проблеми управління ризиками для страхових компаній набувають особливого значення.

Процеси ринкової трансформації національної економіки зумовлюють необхідність проведення наукового дослідження міжнародного ринку страхування та розробки шляхів ефективного використання світового досвіду у галузі страхування для подальшого розвитку ринку страхування України, що забезпечить успішне здійснення економічних реформ, стабільний розвиток національної економіки, подальшу інтеграцію у світове господарство.

Страхова справа в більшості країн світу розглядається як окрема галузь економічної діяльності, до якої входять різноманітні за формами власності страхові організації. Співвідношення між державними й приватними формами страховиків залежить від суспільного устрою та економічної політики держави. У багатьох країнах певне розповсюдження мають товариства взаємного страхування.

Для того, щоб зберегти дохідність та позиції в рейтингах у існуючих умовах страховими компаніями, експериментами ринку рекомендується приділити увагу таким аспектам, як впровадження інноваційних продуктів, зміна нормативних вимог, застосування інвестиційних стратегій та ін.

Передумовою розвитку аграрного страхування є обов'язкова участь держави в організації страхування, яка може проявлятися у безпосередньому страхуванні ризиків (така форма страхування існує в Греції, Кіпрі) та через підтримку приватного страхування (Іспанія, США, Канада). Сектори агострашування Іспанії, США, Канади є найбільшими і найефективнішими.

Система страхування в кожній країні є унікальною, тому що формується тривалий час і під дією багатьох специфічних факторів. У міжнародній практиці існує дві моделі страхування, яким можна дати умовну назву «американська» та «європейська». Основною

характеристикою «американської» моделі є широка участь державної підтримки страхування аграрних ризиків. Центральним елементом державної підтримки є надання субсидії на оплату частини страхової премії, що дозволяє знизити вартість страхування для сільгоспвиробників та, відповідно, забезпечити масовий характер страхування. «Європейську» модель можна охарактеризувати, як приватну. Це означає мінімальне втручання держави, а також те, що сільгоспвиробники купують страховий поліс за його повною ціною. Тому страхові компанії пропонують на ринку тільки ті страхові продукти, які реально можуть бути продані по такій ціні, а це, переважно, продукти страхування від окремих ризиків, тому що мультиризикові продукти були б для фермерів занадто дорогими [3].

Обидві моделі – «американська» та «європейська» – мають свої недоліки. Так, недоліками «американської системи» є високі адміністративні витрати та складність контролювати моральну загрозу того, що наявність страхового захисту знизить мотивацію страхувальника для уникнення чи прогнозування ризику, в результаті чого зростає імовірність понесення збитку. Як наслідок, страхові компанії мають високі показники збитковості при страхуванні аграрних ризиків. Недоліками приватної «європейської» моделі є незахищеність страхувальника та обмежені можливості розвитку країни [4].

Сектор агрострахування в Іспанії є найбільшим в Європі й третім за розміром у світі після США і Канади [4]. На рис. 1 наведено систему агрострахування в Іспанії.



Рис. 1 Система агрострахування в Іспанії

Примітка. Складено на основі вивчених джерел.

Іспанська система аграрного страхування є унікальною в Європі, тому що до недавнього часу вона вважалася єдиною європейською моделлю, яка, як і «американська», передбачала активну роль держави у підтримці страхування аграрних ризиків. Вона була єдиною до недавнього часу, нині країни Європи почали використовувати її досвід та субсидоване аграрне страхування почало розвиватися в Італії, інші країни ретельніше досліджують цю модель, можливості її застосування. Крім того, іспанська система є змішаною моделлю, яка нівелює відмічені недоліки перших двох моделей та зближує їх між собою [4].

Можна виділити такі основні характеристики цієї моделі:

- правила роботи є чітко визначеними та законодавчо закріпленими в спеціальному «Законі про страхування», який був прийнятий у 1978 році та з того часу практично не змінювався;
- страхування аграрних ризиків є добровільним;
- покриття ризиків у системі забезпечують власні страхові компанії на основі солідарної відповідальності;
- держава підтримує, контролює та розвиває зазначену систему;
- сільгоспвиробники, через свої об'єднання, активно беруть участь у прийнятті рішень щодо питань аграрного страхування;
- система передбачає необхідність надання прямої державної підтримки у випадку катастрофічних ризиків.

Система аграрного страхування в Іспанії побудована на зацікавленості та взаємодії трьох основних учасників – сільгоспвиробників, страхових компаній, держави.

Сільгоспвиробники зацікавлені в тому, щоб отримати страховий захист але, по можливості, знизити його вартість. Страхові компанії бажають надати страховий захист, але відчувають брак необхідної інформації та методологічних розробок для роботи в аграрній сфері. Уряд, який переслідує державний інтерес, бажає створити умови стабільної роботи аграрного сектору, тобто захистити виробника, але витратити на це як найменше державних коштів. У такій ситуації виникає потреба у державній підтримці страхування, тому що підтримка страхування дозволяє більш ефективно використовувати бюджетні кошти, досягти більшого ефекту при менших витратах. Державна підтримка страхування направлена на подолання тих обмежень, які заважають розвиватися аграрному страхуванню, спрямована на здешевлення страхування для сільгоспвиробників через механізми субсидованої страхової премії та на надання інформаційної й методологічної підтримки страховим компаніям. Взаємодія цих складових системи базується на дотриманні ними таких принципів:

- прозорість інформації – активний обмін достовірною інформацією між установами та організаціями, які представляють різні зацікавлені сторони;
- стабільність законодавчої бази (Закон «Про страхування сільськогосподарських ризиків» в Іспанії був прийнятий у 1978 році, та з того часу зміни у нього не вносились);
- цілеспрямованість учасників ринку аграрного страхування.

Держава є ключовою ланкою, яка зв'язує між собою дві інші складові системи та виконує одночасно роль її двигуна.

За рівнем розвитку сільськогосподарського виробництва США займає лідируючі позиції у світі. Однією з причин стабільності фахівці вважають сприятливу державну політику, спрямовану на підтримку аграріїв, ефективне співробітництво державного та приватного сектору. Прикладом успішного партнерства може бути досвід, який не тільки орієнтується на довготривалий успіх, але і забезпечує його. Агрострахування передбачає управління всіма сільськогосподарськими ризиками для забезпечення балансу інтересів усіх сторін. Аграріям гарантується надання грошових коштів, захищаючи не тільки від загибелі врожаю, але й від зниження ціни; банкірам – повернення кредитів, залучених на сільськогосподарські потреби; держава витрачає менше коштів при проведенні страхування, тому що ризики розподіляються між виробниками та страховими компаніями.

Обов'язки уряду та приватних компаній узгоджені федеральним законом про агрострахування, а також детально викладені у стандартному «Договорі про агрострахування». Укласти такий договір з урядом повинна кожна компанія, якій уряд надав дозвіл на продаж полісів агрострахування. Таких затверджених постачальників страхових послуг у США 15 (де працюють біля 16 тис. агентів та оцінювачів збитків). Компанії продають страхові поліси, збирають страхові премії, визначають розмір збитків та виплачують грошові компенсації при настанні страхового випадку.

Федеральне правління здійснює управління та фінансує програму при допомозі відповідних державних корпорацій та агентств. Уряд затверджує перелік компаній, які беруть участь у програмі; розробляє страхові продукти та визначає ставки страхових премій, правила андеррайтинга та процедури урегулювання збитків; здійснює нагляд за виконанням правил та бере участь у проведенні навчальних заходів.

У США фермери для страхування сільгоспкультур звертаються до незалежних агентів, які працюють від імені приватних страхових компаній. На рис. 2 наведено систему агрострахування в США. У випадку мультиризикового страхування, уряд укладає угоду зі страховиками на продаж, обслуговування та андерайтинг цього продукту.

Федеральне правління відшкодовує приватним страховим компаніям витрати на адміністрування мультиризикового страхування згідно з підписаною угодою SRA. Страховики платять певний процент із цих коштів незалежним агентам, які продають страховий продукт.



Рис. 2 Система агрострахування в США

Примітка. Складено на основі вивчених джерел.

У Канаді програма мультиризикового страхування функціонує інакше, де існують погодження між федеральним урядом та кожною провінцією, які продають фермерам страхові продукти через Королівські корпорації (засновані державою комерційні компанії). Провінції управляють страховими програмами самостійно та можуть звертатися за допомогою до федерального правління тільки в крайніх випадках.

Міжнародні перестраховальники та перестраховальні брокери беруть участь у бізнесі після оформлення взаємовідносин між приватними страховими компаніями, Королівськими корпораціями та відповідними державними органами. Не дивлячись на те, що мультиризикове страхування перестраховується урядом, страховики утримують значну кількість ризиків у своєму портфелі, додаючи до договорів страхування від граду та певних ризиків. Страховики самостійно перестраховують частину чи всі прийняті ризики на міжнародних ринках перестраховання.

Уряд США та Канади активно намагаються захистити виробників агропродукції у своїх країнах. На рис. 3 наведено систему агрострахування в Канаді. Раніше допомога надавалася у вигляді прямих виплат після катастрофічних ризикових подій для компенсації загибелі значної частини врожаю фермерам. За попередні 20-25 років уряди усвідомили, що їх фінансові можливості обмежені та інші галузі агросектору також потребують державної підтримки. Тому було створено урядові програми страхування

сільськогосподарських культур, які надають пряму фінансову допомогу фермерам, а також допомагають краще розпланувати програму фінансової підтримки всьому аграрному сектору у довгостроковій перспективі.

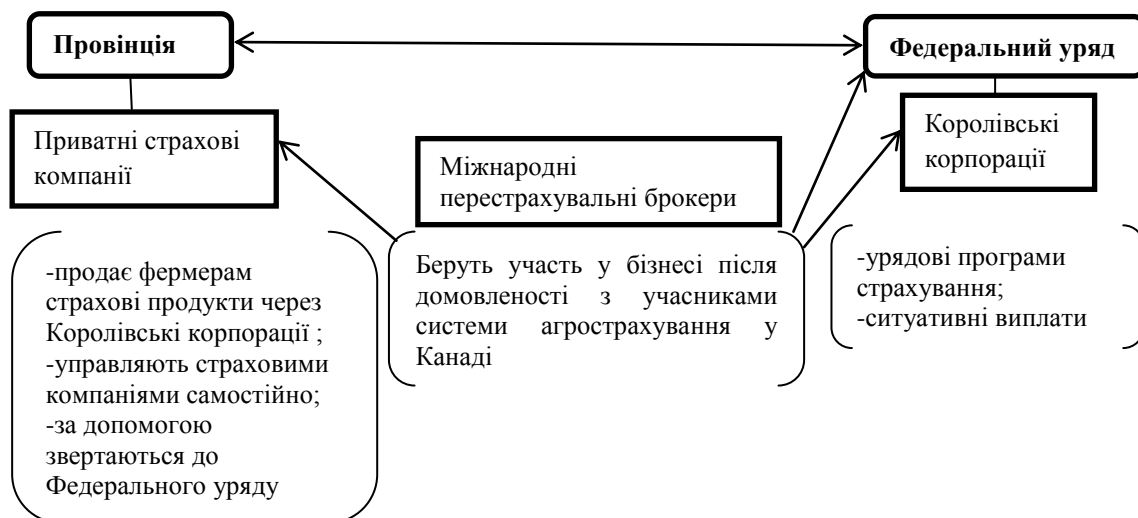


Рис. 3 Система агрострахування в Канаді
Примітка. Складено на основі вивчених джерел.

Ситуативні виплати за катастрофічними збитками ще існують, але програми страхування сільгоспкультур стали головним інструментом для фермерів щодо управління ризиками. Уряди у значній мірі субсидують як страхові премії, так і збитки за цими програмами, вважаючи, що їх допомога необхідна до тих пір, поки існують значні коливання урожайності чи цін на сільськогосподарську продукцію.

Висновок

Сучасний етап розвитку світової економіки й міжнародних відносин характеризується посиленням інтеграційних процесів, що призводять до формування спільних стандартів у галузі страхування. Функціонування страхових систем різних країн Європи характеризується постійним взаємозв'язком і взаємодією. Інтеграція України у сучасний європейський економічний та правовий простір передбачає адаптацію та гармонізацію національного законодавства з нормами й стандартами правової системи Європейського Союзу, що потребує формування розвинутого ринку страхування, сприяння економічній діяльності всіх ринкових суб'єктів, розширення правової бази, застосування методів впливу держави на страховий ринок, що відповідають європейським стандартам [5, с. 1-3; 6, с. 58-67]. Вирішення цих завдань забезпечить прискорення процесу розвитку страхового ринку та покращить економічну ситуацію в державі.

Внаслідок проаналізованого світового досвіду встановлено, що найбільш дієвим і налагодженим механізмом агрострахування є в Іспанії, США, Канада. На базі іспанського досвіду страхування в аграрній сфері ми пропонуємо створити в Україні систему страхування із залученням державної підтримки.

Література:

1. Управління ризиками у фінансуванні та кредитуванні агровиробників – ключова тема для фінансового ринку / Ян Шинкаренко, Журнал «Страхова справа», №1(49) 2013 – с. 60.
2. Губін С. Підсумки ринку агрострахування в Україні за 2012-й андерайтингів рік / С. Губін, Журнал «Страхова справа», №1(49) 2013 – с. 60.

3. Загребний В. Принципи запровадження та практичний досвід мультиризикового аграрного страхування [Електронний ресурс] / В. Загребний // Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку – Режим доступу: http://ufin.com.ua/analit_mat/strah_rynok/010.htm
4. Якубович В. Система страхування аграрних ризиків в Іспанії: висновки для України / В. Якубович, Проєкт «Tacis» в Україні. Режим доступу: <http://www.agroinsurance.com>
5. Євченко Ю.В. Страхування в країнах з ринковою економікою (використання світового досвіду в умовах України): автореф. дис. канд. екон. наук: 08.05.01 / Ю.В. Євченко; НАН України. Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. – К., 2000. – 19 с. – Режим доступу: <http://www.lib.ua-ru.net/inode/38209.html>
6. Зоря С. Оцінка підтримки сільського господарства України в міжнародному порівнянні / С. Зоря // Економіка України. – 2005. – № 10. – С. 58-67.
7. Фісун І. Зарубіжний досвід страхування аграрних ризиків та доцільність його застосування в Україні / І. Фісун. Полтавський університет економіки і торгівлі. Режим доступу: http://www.rusnauka.com/1_NIO_2011/Economics/78211.doc.htm